

3. A cigányság helyzete, kultúrája, részvételük az oktatásban

A cigányság szociológiája

Mit jelent az, hogy
valaki cigány, vagy
roma?

Mit jelent az, hogy valaki cigány, vagy roma?

A megjelenés, a nyelv, a nevek, vagy a kultúra tesz valakit cigánnyá?

- Külső jegyek alapján nem etikus kategorizálni, a legnagyobb roma-cigány közösség nyelve a magyar, a cigány kultúra pedig nem egy közösség normarendszere, hanem sok eltérő csoporté

Öndefiniálás?

- A 20. század borzalmai, előítéletek és gyanakvás miatt nem

A környezet (kérdőbiztos, szomszédok, falubeliek) meghatározása szerint?

- Nem pontos, nem tudományos

Mi a helyzet a vegyes házasságokkal, illetve hányadik generációig nevezhető valaki roma/cigánynak?

Ladányi János és Szelényi Iván (1997): tudományos igényyel megválaszolhatatlan, hogy ki a cigány

Roma, vagy cigány?

1971. április 8-12. londoni Első Roma Világkongresszus: ROMA megnevezés

a világ összes cigány származású emberének közös és hivatalos elnevezése a *rom* többesszámú alakja, azaz a *roma*.

DE ez sem vág egybe a különböző csoportok (pl. magyar) öndefinitív megnevezésével.

Magyarországon a rendszerváltás utáni politikai korrektségre, semlegességre törekvés: *roma* elnevezés használata.

**utóbbi évtizedben a kettős megnevezés:
roma/cigány használatos**

Cigány szó eredete:

cigány

latin
(cinganus)

cseh-szerb-
horvát (cigan)

német
(Zigeuner)

Görögül
kitaszítottat
jelentő atsziganosz
eredete

latin
(aegyptanus)

angol (gypsy)

spanyol
(gitano)
megnevezések

a középkorban
feltételezett
egyiptomi eredet
elképzelésre
vezethetők vissza

Cigányság eredete Európában és Magyarországon

A nyelvészeti kutatások: cigányok/romák az indoeurópai népek családjába tartoznak

Őseik a szibériai sztyeppéken élő, állattenyésztő árja törzsek között voltak.

A Kr.e. II. évezredben megindult népvándorlási hullám során ezek az az indiai szubkontinensre vonultak

Itt kialakult a szanszkrit nyelv, amelyből a romani is származik.

Kr.u. VI.-X. század népvándorlásai, háborúi – Indiából – Perzsia - Örményország – Bizánc és Európa

XIV-XV. század oszmán hódításai – Bizánctól fokozatosan a Magyar Királyságba – Európába vándoroltak

Történetük

- ❑ „Későn érkező”, eltérő szokás- és normarendszerrel rendelkező népesség – a letelepedett, fejlődő iparú (manufaktúrák) Nyugat- európai területeken nem látták őket szívesen.
- ❑ A Magyar Királyság 150 éves török háborúiban viszont sokan megtalálták a helyüket:
- ❑ erődítési, építkezési munkák, fémművesség, fegyvergyártás és karbantartás, lókereskedés, postaszolgálat és kémkedés
- ❑ 5 vajda vezetésével (adózás és bíraskodás)
- ❑ A törökök kiűzésétől (1699) fokozatosan csökkent a szerepük és megbecsültségük, társadalmi státuszuk – alantasabb munkák, a henyélés, kóborlás, rablás sztereotípiái
- ❑ Mária Terézia és II. József felvilágosult abszolutista kísérlete:
- ❑ Az egyenlőség elve szerint a cigány megnevezés betiltása – „újparasztok” / „újmagyarok”
- ❑ A cigány házasságok tiltása, cigány gyerekek elvétele és nevelőszülőkhöz adása
- ❑ Cigány nyelv betiltása, vajda intézmény megszüntetése, lókereskedelemtől eltiltás

A dualizmustól a 2. Vh. között:

- államnemzeti megközelítés

Kommunista diktatúra:

- az 1949-es augusztusi alkotmány az anyanyelv és kultúra ápolását is a nemzetiségek jogosítványai közé utalta
- valójában kirakat-folklór ápoló szervezetek jöttek létre állami befolyással ellenőrzött tevékenységgel
- az 1960-as években (átmenetinek szánt) hivatalos intézményi szegregáció alakult ki – cigány osztályok létrehozása
- 1985-től oktatási reformfolyamat
- 1993-as törvények – tankötelezettség kiterjesztése, oktatási expanzió
- 2000-es évek esélyegyenlőséget támogató integrációs programok a Pécsi Tudományegyetem Romológia műhelyéből kiindulva

(Forray R. Katalin, Orsós Anna, Híves Varga Aranka)

A Diaspora of 11 Million

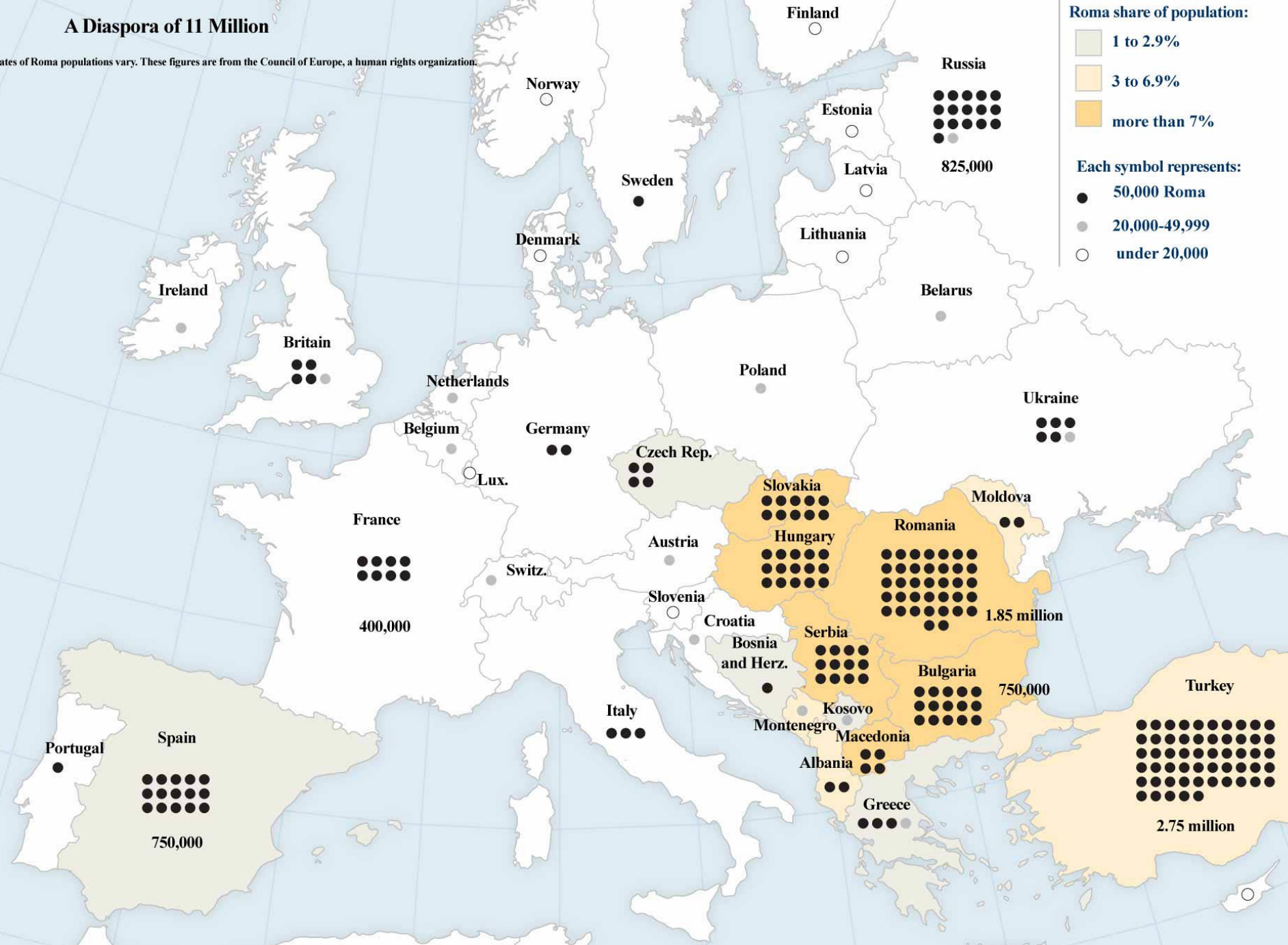
Estimates of Roma populations vary. These figures are from the Council of Europe, a human rights organization.

Roma share of population:

- 1 to 2.9%
- 3 to 6.9%
- more than 7%

Each symbol represents:

- 50,000 Roma
- 20,000-49,999
- under 20,000

A cigányság kultúrája

- A magyarországi cigányság - amely korábban is tagolt volt - csak makroszinten, statisztikailag tekinthető egységnek.
- És még egy szempontból, a külső besorolás szempontjából.
- A különbségek "kívülről" nem látszanak, belülről annál fontosabbak.

Magyarországi roma asszony 1917-ben

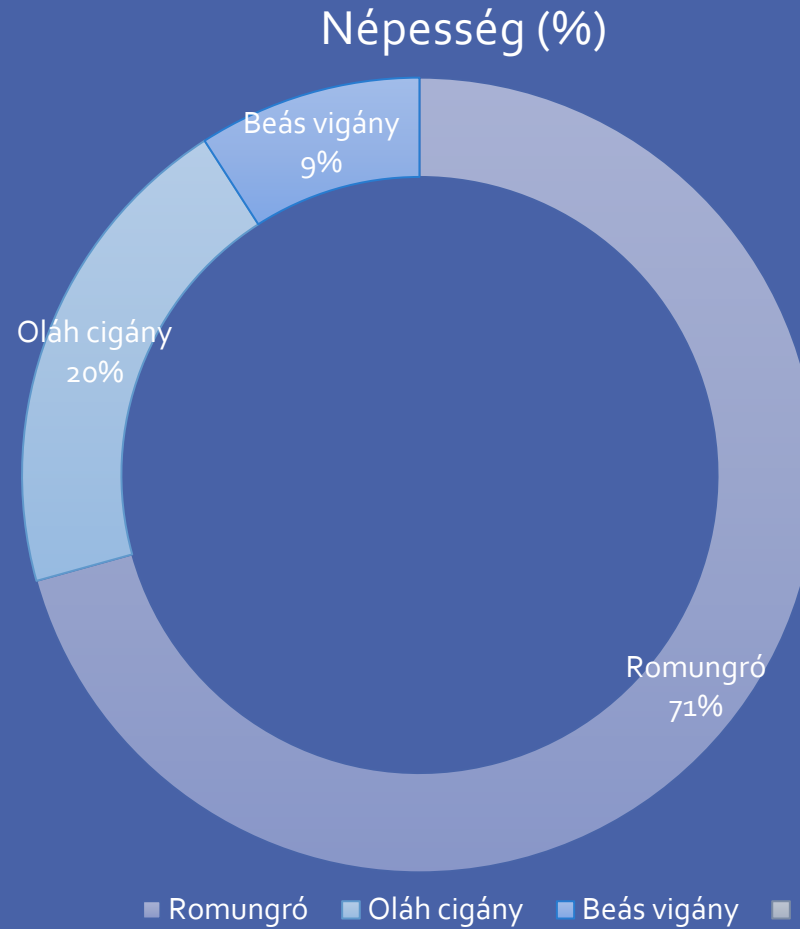
Kolozsvári cigányzenekar az 1890-es évekből

Függetlenül attól, hogy a család beszéli-e a nyelvet, a közösség számon tartja a csoporthoz tartozást, a "mi" éppen olyan biztos tudás, mint a "másik".

Az az óvoda, iskola, amely nem ismeri ezeket a különbségeket, egyenlőségjelet tesz gazdag és szegény, a kocsmázó és a törekvő, zenész, roma és beás közé, s általában "cigányokat" akar nevelni, szocializálni, heterogén cigány csoport esetében kudarcra van ítélve.

Roma/cigány csoportok Magyarországon

Romungró 70%
Oláh cigány 20%
Beás cigány 9%

Romungrók (70%) = magyar cigányok

- középkorban érkeztek, nyelvüket, kultúrájukat az asszimiláció során elvesztették
- több, mint 3 generáció óta nem beszélik a romani nyelvet
- lezáruló nyelvhasználat + nyelvi szigetek
 - zenész cigányok
 - cigányzene, híres muzsikusok, Rácz Aladár, Cziffra György, magyarországi jazz
 - már a 19.században is (városi, középosztálybeli életmód, iskolázottság)
 - elittudat, raj cigányok, úri cigányok

Oláh cigányok (20%)

- **XIX. sz. –ban keletről (Havasalföldi oláh vajdaság) Magyarországra érkező csoport**
- **Nevük: vlah = oláh = román szóból**
- a romani dialektusát, a lovárit beszélik,
- lókereskedelem hagyománya
- 1993-ra nagy mértékű nyelvcsere következett be
 - hagyománytisztelet
 - kereskedelem
 - mai „autentikus” cigányzene

Beás cigány (9%)

- a román nyelv archaikus változatát beszélik, csoportjaik az árgyelánok, moncsán, ticsán
- aranymosók, majd famunkák – fakanál, kosárfonás
- Dunántúl Déli része (Baranya)

A legnagyobb magyarországi etnikai kisebbség

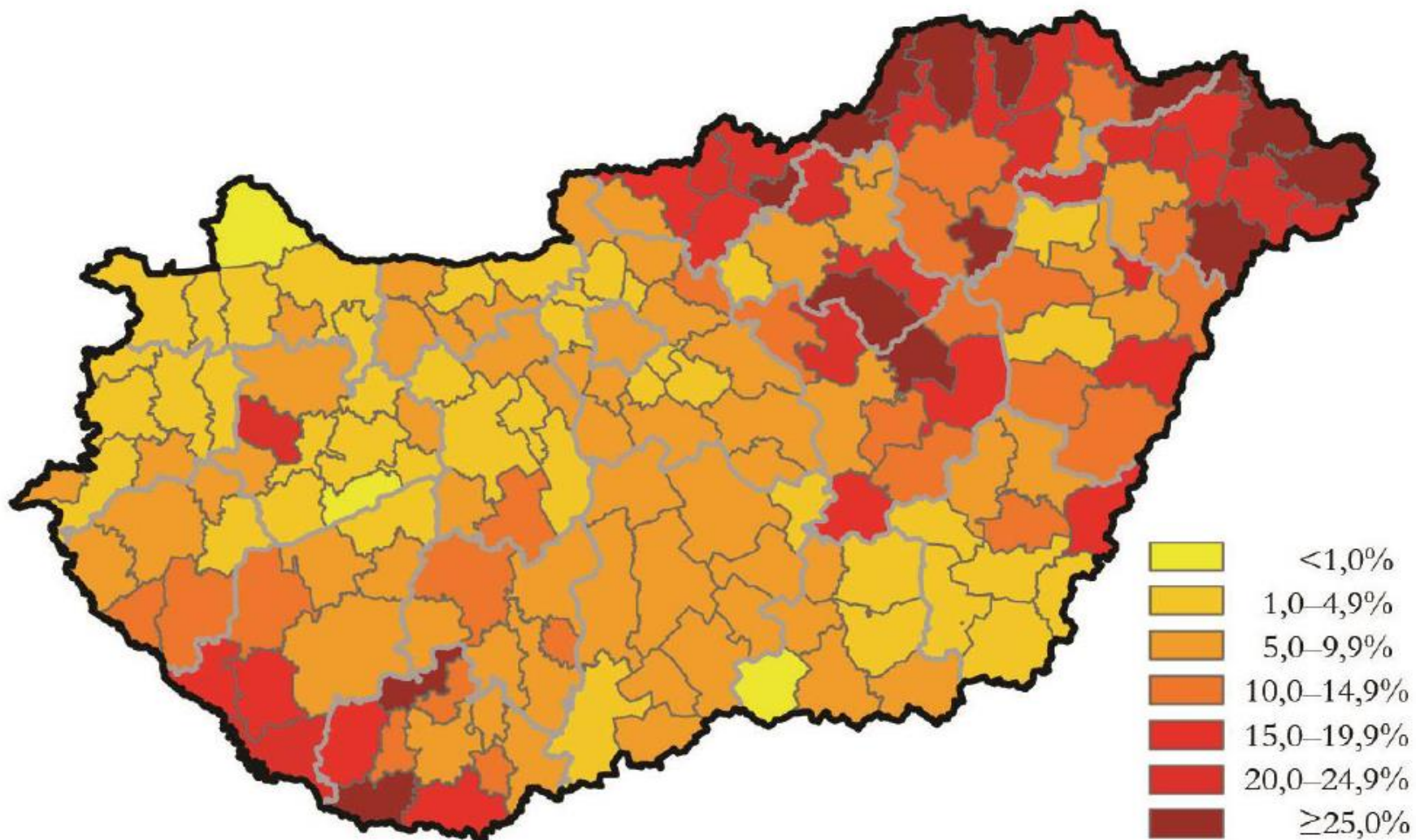
876 ezer főre becsült magyarországi cigány/roma népesség (2018) !szegénység etnicizálódása

kettős identitás (előnyök – hátrányok, különböző kulturális szokások, értékrend)

150 ezer főre tehető azok száma, akik a romani vagy beás cigány nyelvet beszélik (2015)

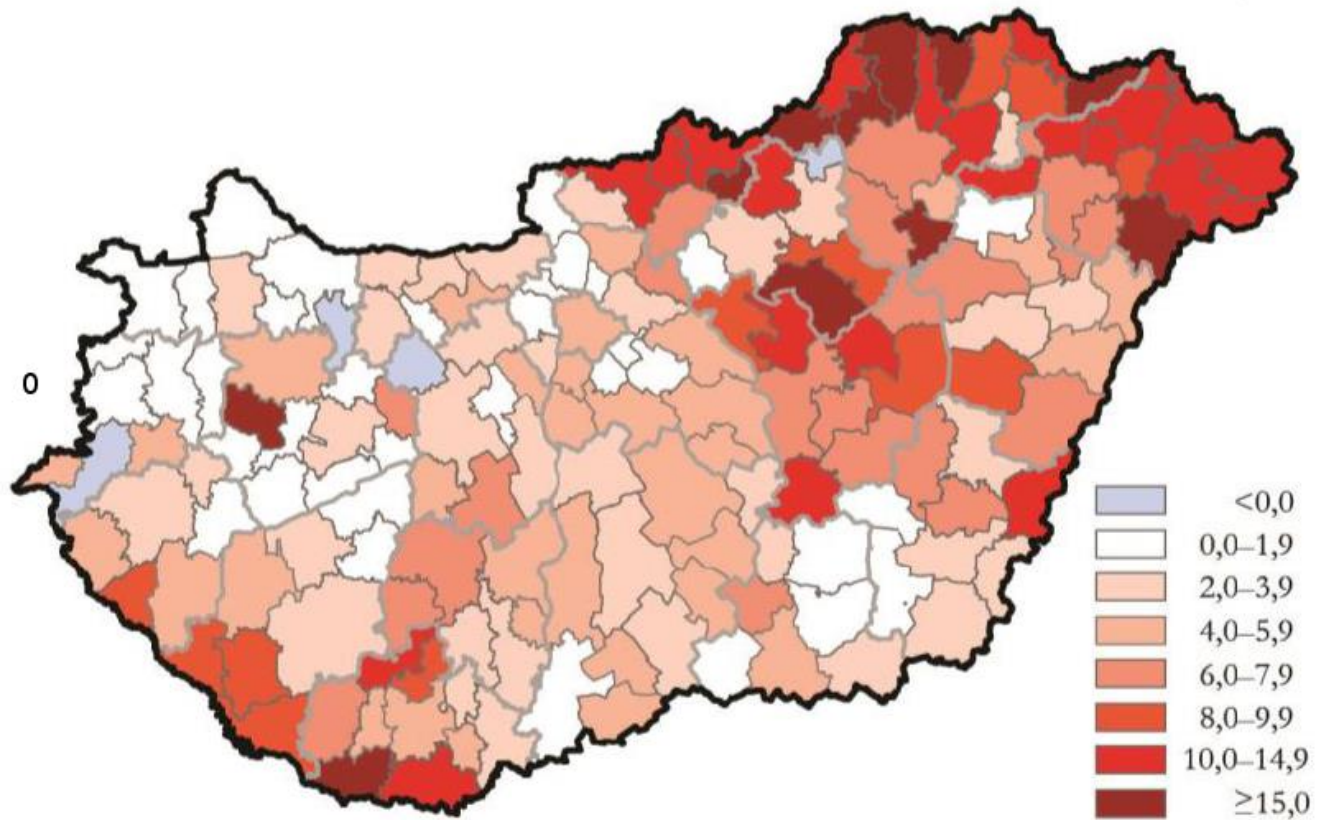

A roma népesség aránya a járásokban a DE-felmérés (2010–13) alapján

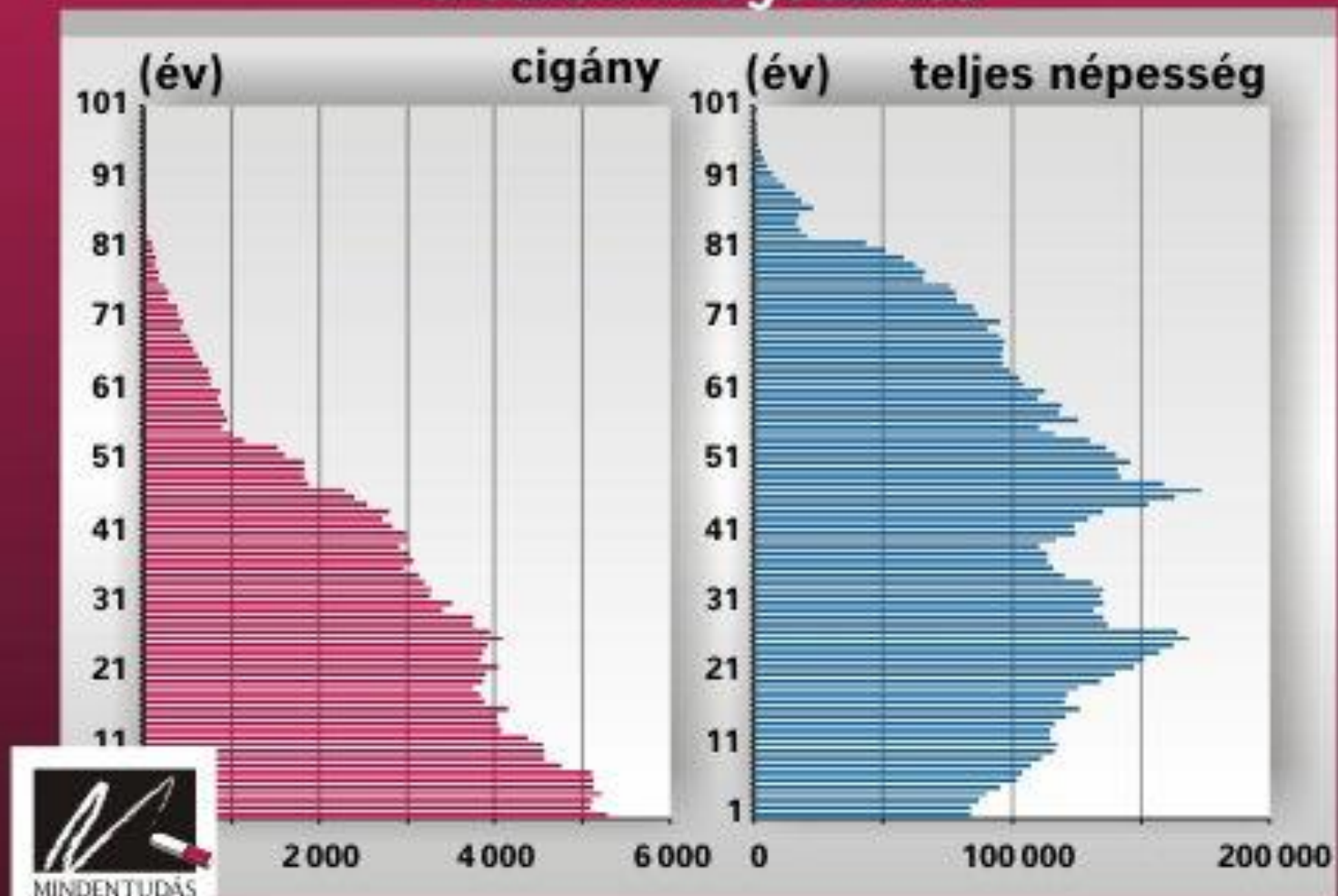
Forrás: Péntes János - Tátrai Patrik - Pásztor István Zoltán, Területi Statisztika, 2018. január

A roma népesség arányának változása a járásokban a CIKOBI- (1984–87) és a DE-felmérés (2010–13) alapján, százalékpontban

Forrás: Kocsis - Kovács (1991), Kertes - Kézdi (1998), Péntes - Pásztor (2014); Területi Statisztika, 2018. január

A roma és a teljes magyar népesség életkori megoszlása

Híves T. nyomán

- a cigányság növekvő urbanizáltsága (egyre nagyobb részük él Budapesten és az 50 ezer főt meghaladó városokban, ahol számuk abszolút értékben is legalább kétszeresére gyarapodott)
- a roma lakosság teljes népességen belüli aránya még mindig a falvakban a legmagasabb
- ennek legfőbb oka, hogy a kistelepüléseken a legnagyobb mértékű az elvándorlás (főleg a fiatal nem cigány népességé) és jelentős a természetes fogyás is
- az előregedő népesség mellett a fiatal korstruktúrájú és jellemzően sok gyermeket vállaló roma népesség arányának növekedése pedig még nagyobb mértékű
 - Emiatt megindult egyes térségek **gettósodása**, azaz **területi etnikai szegregációja** is.

A cigány gyermek

- gyermekszeretet, gyermekvállalás
- a gyermek a család, a közösség körében nevelkedik
- igen hamar autonóm
- fiúk „macsó” szerep

Serdülőkor

- Gyakran korai felnőttkor.
- A családban, a közösségben már felnőttnek számít (jogok, kötelességek, párválasztás, családalapítás!)
- Konfliktusok forrása az iskola és a cigány / roma fiatal, illetve családja között!

A cigány / roma lány

- a házi tűzhely, a család, a közösség őrzője
- fennmaradásának biztosítója (hagyományos női szerepek)
- a lányok családi szocializációja közelebb áll az elvárt iskolai magatartáshoz
- sikerebb iskolai pályafutás (továbbtanulás)

Az iskolai pályafutás sajátosságai

- ❖ a szülők alacsony iskolai végzettsége, az iskola által elvártól különböző szocializációs gyakorlata és tapasztalata
- ❖ elegendő és megfelelő otthoni / családi támogatás hiánya
- ❖ megfelelő motiváció és személyes minta hiánya
- ❖ korai iskolaelhagyás, lemorzsolódás

Az iskolai pályafutás sajátosságai

- A szelektív oktatási rendszer és azon belül a ma is elterjedt frontális, „bemagoltató”, fegyelem- és osztályozásközpontú tanítási módszerek gyakran tovább csökkentik az esélyegyenlőséget és növelik a kompetitív, kirekesztő légkört, az előítéleteket és a szegregációt.

Előítéletek / önbeteljesítő jóslatok

- Egy néhány évvel ezelőtt végzett kutatás (Arató 2014) eredményei alapján a megkérdezett általános iskolai intézményvezetők és vezetőhelyettesek 75%-a rendelkezik valamilyen előítélettel roma-cigányokkal szemben.
- A leggyakoribb a szociális redukció:
 - aki cigány/roma, az eleve csak rosszabb teljesítményre lehet képes?

Az iskolai sikertelenség lehetséges okai:

- 1.

- a korai szocializáció sajátosságai:
- a családi élet strukturátlansága miatt az időélmény és – fogalom nem, vagy alig alakul ki
- az önkontrollra irányuló képesség csekély volta (családi kényeztetés és féltés hatása)
- az azonosulás mintája az érzelmek és indulatok akadálytalan kinyilvánítása

Az iskolai
sikertelenség
lehetséges
okai:

2.

serdülő kori sajátosságok:

- elnyújtott gyermekkor után „kicsinyített felnőttkor”
- kreativitásuk inkább valóságos élethelyzetekben és nem az iskolai környezetben nyilvánul meg

Az iskolai sikertelenség lehetséges okai:

3.

Alacsony tanulási motiváció:

- család és az iskola világa közötti szakadék (szociális minták, kommunikáció)
- személyiségüktől idegen elvárások (frusztráció, saját önkép rombolása)
- a tanuláshoz kapcsolódó gyenge /hiányzó viszony
- az iskolában megszerezhető tudás értéke alacsony a család túlélési stratégiájában
- nyelvi, kulturális hátrányok
- az alkalmazott pedagógiai módszerek alkalmatlansága

Együtt vagy külön?

A szegregáció, integráció (asszimiláció vs. inkluzív pedagógia) összetett kérdésköre

Felhasznált irodalom:

- Forray R. Katalin: Együtt vagy külön. Cigányok, romák, magyarok és az iskola (előadás) <https://mindentudas.hu/eloadasok/tudomanyteruletek/tarsadalomtudomany/137-multidiszciplinaris-tarsadalomtudomanyok/6122-egyutt-vagy-kueloen>
- Péntzes János – Tátrai Patrik – Pásztor István Zoltán: A roma népesség területi megoszlásának változása Magyarországon. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/terstat/2018/01/ts580101.pdf>
- Harsányi Eszter – Radó Péter: Cigány tanulók a magyar iskolában. Educatio. <http://epa.oszk.hu/01500/01551/00011/pdf/214.pdf>
- Orsós Anna (2015): A romológia alapjai <http://mek.oszk.hu/14700/14735/html/index.html>
- Cserti Csapó Tibor (2015): A cigány csoportok helyzete a modern társadalomban – Szociológiai megközelítések és azok problematikája <http://mek.oszk.hu/14700/14735/html/index.html>